
ДИСКУСИИ

ЗА ВИДА НА СЪДЕБНОТО ДЕЛО, В ХОДА НА КОЕТО СЕ АНГАЖИРА ДЕЛИКТНАТА ОТГОВОРНОСТ НА СИНДИКА ЗА ВРЕДИ, ПРИЧИНЕНИ ПРИ ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРАВОМОЩИЯТА МУ, И ЗА СЪЩНОСТТА НА ТАЗИ ОТГОВОРНОСТ (ПРАКТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ)

*Олег Михайлов**

Систематичното изследване на развитието на теорията и на съдебната практика, посветени на деликтната отговорност на синдика, води до извода, че противоречията при интерпретирането на отговорността се увеличават. Налице е ясно установима тенденция, налагаща разглеждането на тази специална отговорност по аналогия с други видове отговорности за вреди. При такъв подход специалните елементи, характеризиращи единствено фактическия състав на отговорността на синдика, изкуствено се вметват в друг, нехарактерен контекст, а истинността на резултатите е съмнителна. Неоспорим факт е, че изходът от съдебните спорове, посветени на отговорността на синдика за вреди, причинени в хода на осъществяването на правомощията му, е сред най-трудно предвидимите. Липсата на предвидимост е особено осезателна, когато бъде свързана с проблема за вида на делото („гражданско“ или „търговско“¹), в хода на което следва да бъде прове-

* Адвокат от София.

¹ С Определение № 206/14.05.2019 г. по ч. гр. д. № 1447/2019 г. на ВКС, IV г. о., е спряно производството по цитираното дело и на ОСГК на ВКС е предложено да постанови тълкувателно решение по процесуалноправни въпроси във връзка с приложението на чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК: гражданско или търгов-

ден спорът. Това налага цялостно преосмисляне на установените подходи. Настоящото изследване се концентрира върху наличните практически и теоретични решения на проблемите, свързани с деликтната отговорност на синдика, и прави опит да установи концептуалната им обосновааност. В хода на изложението ще бъде търсен отговор на няколко основни въпроса, формиращи битието на отговорността, но противоречиво решавани в съдебната практика:

а) как се определя видът на делото, в хода на което се ангажира деликтната отговорност на синдика за вредите, причинени при осъществяване на правомощията му, и какъв е най-точният критерий за извършването на тази квалификация;

б) какви са правните характеристики на деликтната отговорност на синдика;

в) откриват ли се основания деликтната отговорност на синдика да се определи като непълно нормативно уредена и поради това по аналогия спрямо нея да се прилагат например правилата, установени в чл. 441 ГПК за деликтната отговорност на частния съдебен изпълнител;

г) налице ли са нормативни основания деликтната отговорност на синдика да бъде разграничена на търговскоправна и гражданскоправна в зависимост от вида на лицата, които ангажират отговорността.

Отговорът на тези въпроси по-долу ще бъде търсен в хода на анализа на опозициите: гражданско и търговско дело; обща и специална деликтна отговорност на синдика, както и в хода на изследването на необходимостта от прилагането на аналогията при ангажирането на отговорността на синдика.

ско е дело с предмет правоотношения, възникнали по договор за изпълнение на строителни работи, сключен между физическо лице и търговец във връзка с упражняването от него занятие, и какъв е прагът за достъп до касационно обжалване на въззивното решение по делото. Въз основа на това с разпореждане на председателя на ВКС е образувано тълк. д. № 3/2019 г. на ОСГТК на ВКС за тълкуване на закона по поставения въпрос. Може само да се съжалява, че въпросът не е поставен в по-широкия контекст за съотношението между гражданските и търговските дела въобще, а е ограничен до тази казуистична формулировка.

I. Гражданско и търговско дело

Действащото българско законодателство квалифицира синдика като орган на производството по несъстоятелност (вж. Търговски закон, гл. 42 – „Органи и управление на масата на несъстоятелността“, чл. 655 и сл.). Към настоящия момент несъстоятелността като система от правни норми е ситуирана в част четвърта от Търговския закон (ТЗ). Тази нормативно утвърдена систематика е обусловила възможността да се говори за „обективно търговско право“, както и да се използва понятието „обективно право на несъстоятелността“ като иманентна част от търговското право.² Обективната принадлежност към регулативното поле на Търговския закон е наложила още в условията на прилагането на отменения Граждански процесуален кодекс (ГПК) практиката всяко дело, образувано по молба за откриване на производство по несъстоятелност на търговец, да се образува като **търговско дело**. Наред с това и особено след приемането на ТР № 1/3.12.2018 г. по Тълкувателно дело № 1/2017 г. на ОСТК на ВКС в съдебната практика вече изглежда безспорно, че производството по несъстоятелност не е част от общия исков процес, нито от особеното исково производство за разглеждане на търговски спорове, а следва да се възприема като специално съдебно производство, което се развива по специалния ред, предвиден в ТЗ. Осъществяването на това производство нормативно и практически е възможно само след конституирането на синдика и чрез упражняването на неговите правомощия. Затова в контекста на терминологията на Бержел институтът на синдика би могло да

² Настоящото изследване изхожда от аксиоматичното виждане, че нормативната уредба на Търговския закон може да бъде квалифицирана като обективно търговско право. В този контекст изследването не си поставя задачата да вземе специално отношение по въпросите за самостоятелността или несамостоятелността на търговското право; относно дуализма на частното право; относно съотношението между публичноправните и частноправните норми на Търговския закон и произтичащите от това правни последици; както и относно съотношението между процесуалните и материалноправните норми на несъстоятелността. Изложение на някои възгледи по тези въпроси вж. у **Русчев, Ив.** Към въпроса за дуализма на частното право – Форум за правна теория.

бъде определен като институт-механизъм³, който е създаден и съществува за успешното провеждане на несъстоятелността.

Правната уредба на несъстоятелността е изцяло императивна. Законът предвижда, че синдикът осъществява правомощията си съобразно с развитието на производството по несъстоятелност (ПН) и постановеното от съда (чл. 658, ал. 2 ТЗ). Както правомощията на синдика, така и отговорността му за виновно причинените вреди при осъществяване на тези правомощия са изрично нормативно определени (чл. 658 и 663 ТЗ) и може да бъдат разглеждани като част от обективното право на несъстоятелността или като иманентна част от споменатото специално съдебно производство.

Деликтната отговорност на синдика е установена в специалната, изчерпателна, ясна, абсолютно определена норма на чл. 663, ал. 3 ТЗ, но въпреки това тълкуванията при прилагането ѝ са противоречиви. Относно вида и пределите на отговорността на синдика, както и относно това кои субекти могат да ангажират отговорността му към настоящия момент, не е налице единомислие. В теорията и в съдебната практика не е решен и проблемът **в какъв вид дело** („гражданско“ или „търговско“) се ангажира деликтната отговорност на синдика за вреди, причинени при осъществяване на правомощията му. По-долу ще бъде установено, че именно този въпрос формира един от основните съдържателни проблеми при разглеждането и оценката на отговорността му.

На пръв поглед изглежда, че определянето на вида на делото не създава затруднение, доколкото зависи от обективния характер на правото – предмет, и на предпроцесуалния спор. В този обективен контекст видът на делото е предопределен от вида на спорното субективно материално право, което се въвежда като негов предмет. В подобен аспект изглежда, че не съдът определя вида на делото, а видът на делото – компетентния съд. Последният притежава правомощието да извърши и обективира по предвидения от процесуалния закон начин тази квалификация. Приемайки, че спорното право притежава обективно битие, попадащо в поле-

³ Вж. **Бержел, Ж. Л.** *Обща теория на правото*. С.: „Л-КА“ ООД, 1993, с. 217, „Институти-механизми“.

то на една или друга правна регулация, изглежда, че квалификацията на делото не би следвало да създава затруднения. Налице е обективен критерий, произтичащ от установимата връзка между предмета на делото и материалноправната му уредба. Следователно критерият за квалифицирането на делото е преди всичко материалноправен. Така в случай че спорното право се регулира от Търговския закон и свързаното с него търговско законодателство, ще следва да се образува „търговско дело“, а в останалите случаи – „гражданско“. Според проф. Любен Диков „търговското право се прилага по отношение на онези юридически факти, които ТЗ и останалите търговскоправни норми уреждат“⁴. Подобна логика би обосновала и извода, че доколкото институтът на синдика, включително правомощията и отговорността му, се уреждат от ТЗ, то делото, в което се ангажира деликтната му отговорност за вреди, може да бъде единствено търговско. Но още тук следва да бъдат отчетени противоречията в действащата нормативна уредба, нестихващите теоретични спорове относно самостоятелността на търговското право, неяснотата и многосмислието на относимите понятия, както и ресурсът на квалифициращия делото съд.

Основният проблем, свързан с използването на понятията „гражданско“ и „търговско дело“, произтича преди всичко от многосмислеността на всяко от тези понятия. Макар чл. 37, ал. 1–2 от Закона за нормативните актове (ЗНА) императивно да изисква „думи или изрази с утвърдено правно значение да се използват **в един и същ смисъл във всички нормативни актове** (подч. авт.)“, а „ако се налага отклонение от общоприетия смисъл“, в допълнителните разпоредби на нормативния акт задължително да се определи смисълът им, използването на цитираните понятия не е съобразено с тези изисквания. Чрез правните понятия се означават правни реалности – колкото по-точен, ясен и неизменен е смисълът на понятието, толкова по-ясна е същността на означената реалия. Според Бержел тъкмо ясно определеният и неизменен смисъл различава правните понятия от тези, използва-

⁴ Вж. Диков, Л. Курс по търговско право. Т. I. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 1992, с. 10.

ни в общоупотребимия език. Последните за разлика от правните понятия могат да придобиват различен смисъл в зависимост от конкретната житейска ситуация.⁵ За съжаление, в изследваните хипотези не наблюдаваме подобна определеност, неизменност и яснота.

Известно е, че терминът „дело“ се използва най-малко в три различни значения.⁶ На свой ред терминът „гражданско дело“ също е многосмислен. Членове 1, 14 и 103 ГПК използват това понятие в максимално широко значение. Обикновено това е смисълът, който се свързва и с института на подведомствеността. Според тази употреба терминът „гражданско дело“ е родово понятие, което обхваща всички дела, чийто предмет са гражданските права в пределно широк контекст. В този контекст ГПК изрично установява, че урежда само производството по граждански дела (вж. чл. 1 ГПК). Отделно от това чл. 104, т. 4 и чл. 280, ал. 3 ГПК разграничават два вида „граждански дела“. Това са „гражданското дело“ в тесен смисъл и „търговското дело“. Но и двете посочени норми не съдържат универсално правило за поведение и използват понятията като бланкетни. Граматическото, логическото и систематичното тълкуване установяват, че в чл. 104, т. 4 и чл. 280, ал. 3 ГПК „гражданско дело“ и „търговско дело“ са използвани като вид на рода „гражданско дело“, установен в чл. 14 и 103 ГПК. Значението на тези понятия не е уточнявано изрично, то следва да бъде установявано само на контекстуално ниво. Понятието „търговско дело“ също не притежава безспорен смисъл. Често то се смесва с понятието „търговски спор“. Глава XXXII ГПК е озаглавена „Производство по търговски спорове“, а чл. 365 ГПК съдържа примерно изброяване на търговските спорове. Понятието „търговско дело“ е по-старо от „търговски спор“. Първото бе въведено и използвано от отменения ГПК през 2002 г. (вж. чл. 218а, ал. 1, б. „а“ ГПК – отм.), без да получи нормативно

⁵ Вж. **Бержел, Ж. Л.** Цит. съч., с. 261.

⁶ Вж. Българско гражданско процесуално право. 9. прераб. и доп. изд. С.: Сиела, 2012, с. 121, където изрично се изброяват тези три значения: 1. като канцеларско досие, образувано от последователното подреждане на съдебните книжа; 2. като отделно съдебно производство; 3. като въпроса (предмета), с който съдът може или вече е сезиран.

определение. С новия ГПК през 2007 г. това понятие бе изоставено. Непосредствено след приемането му кодексът използваше само понятието „търговски спор“. Със ЗИДГПК (обн., ДВ, бр. 50 от 2008 г.) бе реставрирано понятието „търговско дело“, но бе запазена и употребата на „търговски спор“, без да бъде уредено съотношението им. Законът не съдържа легални дефиниции на тези понятия и допуска нежелана конкуренция между тях.

Квалифицирането на делото като „гражданско“ или „търговско“ не е само терминологичен проблем, но има важно практическо значение. Член 280, ал. 3, т. 1 ГПК установява различен праг на достъп до касационно обжалване на двата вида дела в зависимост от цената на иска, предмет на делото. За гражданските дела той е 5000 лева. За търговските дела – 20 000 лева. Следователно тези дела са поставени в неравностойно положение пред лицето на касационния контрол.⁷ Често именно в хода на този контрол се осъществява преквалифициране на делата, така че те придобиват противоположна квалификация. Това преквалифициране обуславя бъдещия ход на делото, защото в контекста на селективния критерий, установен в чл. 280, ал. 3 ГПК, ВКС не разполага с друга възможност да подложи на касационен контрол въззивните решения по граждански дела с цена на иска до 5000 лева и по търговски дела с цена на иска до 20 000 лева. Според някои автори ограниченията за допускане на касационен контрол на тези решения, установени в чл. 280, ал. 3 ГПК, по същество представляват абсолютно ограничение на самата юрисдикция на ВКС. По силата на изрична императивна норма този съд изцяло е лишен от компетентност да разглежда по касационен ред делата, попадащи в приложното поле на чл. 280, ал. 3 ГПК.⁸ Следователно чрез преквалифицирането на делата ВКС може да преодолее това юрисдикционно ограничение и да подложи на касация подобни, изключени от закона, решения.

⁷ За конституционосъобразността на това решение вж. **Стойчев, С.** Конституционосъобразност на ограниченията на касационното обжалване по чл. 280, ал. 3 от ГПК. – Търговско право, 2019, № 1, 49–83.

⁸ Пак там, с. 60.

Поради това, че в общата система на образуваните дела търговските и гражданските дела съставляват обособени корпуси, по които е формирана самостоятелна съдебна практика, отделянето на едно дело от съответния корпус е мислимо само при наличието на ясни и категорични основания. Изследването на наличната съдебна практика установява, че огромен процент дела се преквалифицират от ВКС в хода на производството по селекция за допускане на касационно обжалване, като основният мотив е, че квалификацията на делото може надлежно да бъде извършена само от ВКС.⁹

Обстоятелството, че понятията „търговско дело“ и „търговски спор“ не са нормативно установени и се използват по различен начин, налага съдържанието им да бъде извлечено чрез тълкуване в хода на съответното производство. Понастоящем в теорията и в практиката са оформени няколко възгледа за съотношението между тези понятия:

а) че понятието „търговско дело“ е по-широко по обхват от „търговски спор“¹⁰;

⁹ Вж. вместо всички Определение № 606/22.10.2012 г. по ч. т. д. № 511/2012 г. на ВКС, I т. о., цитирано по ПИС „Сиела – 5.1“, практика към чл. 365 ГПК. Всички последващи съдебни актове, цитирани по-долу, са издирени с помощта на посочената правоинформационна система.

¹⁰ Вж. **Бобатинов, М.** Производство по търговски спорове. – В: Граждански процесуален кодекс. Приложен коментар. 2. прераб. и доп. изд. С.: ИК „Труд и право“, 2017, 891–892; **Ганчев, Б.** Кои дела са граждански и кои търговски по смисъла на чл. 280, ал. 3 от ГПК, Lex. bg News; Определение № 140/22.06.2011 г. по гр. д. № 611/2011 г. на ВКС, II г. о.; Определение № 252/21.09.2012 г. по т. д. № 697/2011 г. на ВКС, II т. о. Според Определение № 167/1.07.2016 г. по т. д. № 1375/2016 г. на ВКС, I т. о., „ГПК изрично установява липсата на идентичност между понятията „търговско дело“ и „търговски спор“. Да се приеме за вярно, че само „търговските спорове“ са търговски дела, означава да се приеме, че на касационен контрол подлежат всички актове, постановени по търговски дела, тъй като споровете по гл. XXXII от ГПК са винаги с цена на иска над 25 000 лева, т.е. по-голяма от предвидената в чл. 280, ал. 2 ГПК (сега ал. 3 – бел. авт.) като критерий за ограничаване допустимостта на касационния контрол. Подобно тълкуване обезсмисля разпоредбата на чл. 280, ал. 2 ГПК (сега ал. 3 – бел. авт.) по отношение на търговските дела и я изпразва от съдържание. Установява се, че процесуалният ред, по който се разглежда материалноправният спор, не е установен от закона критерий за делене на делата на граждански и търговски, поради което фактът, че исковите се разглеждат от РС по общия

б) че понятието „търговски спор“ е синоним на „търговско дело“ и по този начин понятието „търговски спор“ обхваща **всички** „търговски дела“¹¹;

в) че в обхвата на понятието „търговско дело“ може да бъдат обособени два подвида „търговски дела“ – „търговски спорове“ и „граждански спорове“, от което зависи и допускането им до касационен контрол в съответствие с алтернативно установените изисквания на чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК.¹² Така ако съдът прецени,

исков ред за разглеждане на граждански спорове, а не по реда на особеното исково производство за разглеждане на търговски спорове, не определя делото като гражданско“.

¹¹ Вж. **Маданска, Н., Б. Николова.** Дружествени спорове и съдебни производства по Закона за търговския регистър. С.: ИК „Труд и право“, 2012, с. 25 и сл. В същия смисъл е и Определение № 30/1.02.2017 г. по гр. д. № 2065/2016 г. на ВКС, IV г. о., според което търговски са само делата, изброени в чл. 365 ГПК. Един от експлицитно поддържаните в това определение аргументи е, че разглежданото от състава дело е образувано от председателя на ВКС и съответно разпределено като „гражданско дело“.

¹² Вж. Определение № 71/14.02.2020 г. по т. д. № 525/2019 г. на ВКС, II т. о. Според това определение, макар и да е разгледан **в хода на търговско дело**, предявеният от търговска банка иск с претенция за обезщетяване на вреди, произтичащи от „дейността на синдик като орган на несъстоятелността, **не представлява търговски спор** (подч. авт.) по смисъла на чл. 365 ГПК, включително не е за попълване на масата на несъстоятелността или установителен иск на кредитор съгласно чл. 365, т. 4 ГПК. Искът по чл. 663, ал. 3 ТЗ е реципрочен на този по чл. 441 ГПК за отговорността на съдебния изпълнител за вреди, доколкото производството по несъстоятелност в съответната фаза е по същността си универсално принудително изпълнение върху имуществото на длъжника. Поради това прагът за касационно обжалване на въззивното решение (по „търговско дело“ по смисъла на чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК – бел. авт.) с оглед цената на иска е 5000 лева“. Вижда се, че при използването на тази конструкция ВКС игнорира ясния граматически и логически смисъл, вложен от законодателя в чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК, според който „не подлежат на касационно обжалване решенията по въззивни дела с цена на иска (...) до 20 000 лева за **търговски дела**“. Съдът променя/допълва смисъла на това изискване и го трансформира така: „не подлежат на касационно обжалване решенията по въззивни дела с цена на иска (...) до 20 000 лева за **търговски дела, представляващи търговски спорове**“ (подч. авт.). Установява се и обстоятелството, че за този състав чл. 663, ал. 3 ТЗ е неясна/непълна норма и поради това се нуждае от допълване с помощта на аналогията. Последното с оглед на абсолютно определеното и точно съдържание на нормата е следвало също да бъде специално обосновано. В този случай се поставя и друг важен въпрос: как състав от търговската коле-

че в хода на „търговското дело“ е разгледан „граждански спор“ (а такива ще бъдат всички, различни от търговските спорове), той допуска касационен контрол при цена на иска над 5000 лева, без да преквалифицира делото като „гражданско“, а в случай че по търговското дело е разгледан „търговски спор“, прагът за допускане до касационен контрол ще бъде 20 000 лева. Макар този чудноват подход да няма нищо общо с познатия смисъл на установените от ГПК понятия, той се прилага на практика. Вижда се, че при прилагането на описаната конструкция ВКС влиза в пряк конфликт с граматическия и логическия смисъл, вложен от законодателя в чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК. Според ВКС „не подлежат на касационно обжалване решенията по въззивни дела с цена на иска (...) до 20 000 лева **за търговски дела**“ (подч. авт.). Като използва понятието „търговски дела“, кодексът очевидно има предвид **всички търговски дела**. В тази насока е и досегашната практика на ВКС. Вместо това посоченият подход свежда „търговските дела“ само до тези, представляващи „търговски спорове“, което очевидно недопустимо стеснява приложното поле на чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК и преодолява ограничението на юрисдикцията на ВКС. Може да се приеме, че чрез цитирания акт съставът на ВКС спомага за утвърждаването на един нов критерий за разграничение на делата с оглед на достъпа им до касационен контрол. Определящ според ВКС вече е не видът на делото, а начинът, по който би следвало да бъде разгледан правният спор по това дело. Този критерий няма нито законова регламентация, нито доктринално или практическо обосноваване. Той може да бъде поддържан единствено в условията на терминологично разноречие. Освен това използваната от състава аналогия между хипотезата на чл. 663, ал. 3 ТЗ и тази на чл. 441 ГПК поставя множество неразглеждани досега въпроси. Тази аналогия е пряко постулирана без спазването на каквато и да е надлежна тълкувателна процедура и без съобразяването с нормативните изисквания на чл. 46, ал. 2 от Закона за нормативните актове (ЗНА). Нарушава се и ос-

гия на ВКС осъществява „търговско правораздаване“ по смисъла на чл. 110, т. 2 от Закона за съдебната власт по спор, за който според него следва да се прилагат критериите на гражданското, а не на търговското дело?

новен принцип на правото, според който използването на правните понятия не трябва да се повлиява от конкретните обстоятелства на разглеждания казус.¹³ Така се стига до противоположния резултат смисълът на понятията „гражданско“ и „търговско дело“ да не е **предустановен**, а да подлежи на допълнително изясняване и промяна в хода на делото, като се превърне във важна част от спора. Разбира се, не става въпрос само до спор за понятия, а за обективния характер на едно или друго дело, означавано по различен начин в зависимост от неясен критерий. Делото не променя характера си след квалификацията, но самата квалификация може да бъде законосъобразна или незаконосъобразна. Проблемът е, че подобни квалификации на ВКС в настоящия момент не подлежат на инстанционен контрол. Така се подкопава и идеята за „търговското правораздаване“ като обективно обусловена дейност (вж. чл. 110, т. 2 от Закона за съдебната власт – ЗСВ). Наред с изложеното, цитираното определение се свързва и с тенденцията, налагаща максималното разширяване на пределите на деликтната отговорност на синдика, като приема, че същата подлежи на ангажиране както на гражданскоправно, така и на търговскоправно основание. По този начин не само се заличава нормативно определената ѝ специфика, но се губят от поглед рационалните законови ориентири при анализиране на същността ѝ. Неглижират се както специалният ѝ характер, така и търговскоправното ѝ съдържание.

Посоченият подход се свързва и с утвърдената склонност на някои състави на ВКС да приемат, че посредством понятието „търговски спор“ се очертава обхватът на „търговските дела“.¹⁴ По този начин тези състави се отклоняват от възприетата като истинна постановка в преобладаващата практика на същия съд, че **съдопроизводственият ред, по който се разглежда едно дело, не определя неговия вид**.¹⁵

¹³ Вж. **Ташев, Р.** За системата на правото и ролята на правните понятия в нея. – В: *Право и език, насоки за писане и редактиране на правни текстове*. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2010, с. 100.

¹⁴ Вж. вместо всички Определение № 375/9.07.2015 г. по ч. т. д. № 1804/2015 г. на ВКС, II т. о.

¹⁵ Според Определение № 416/17.07.2018 г. по ч. т. д. № 1662/2018 г. на ВКС,

Разпоредбата на чл. 110, т. 2 ЗСВ използва понятието „търговско правораздаване“ и експлицитно разграничава последното от „гражданското правораздаване“. От контекстуалното тълкуване се налага изводът, че „гражданското правораздаване“ е осъществяване на правосъдната дейност на съда по „граждански дела“, а „търговско правораздаване“ – съответно по „търговски дела“. Именно с оглед на вида на правораздаването ЗСВ дели колегиите във ВКС на търговска, гражданска и наказателна. Следователно осъществяването на съответния вид правораздаване следва да се провежда на специализиран принцип – по компетентност. Последното означава, че преквалифицирането на вида на едно дело от търговско в гражданско например представлява юридически факт, правопрепятстващ компетентността на преквалифициращия го състав на ВКС – след като делото според този състав не е от вида дела, които се разглеждат от колегията, към която той принадлежи, той отрича и собствената си компетентност да разгледа и реши този спор. Това налага делото да бъде прекратено като търговско, респ. като гражданско, и изпратено по компетентност на оправомощената да разгледа такъв вид дело колегия.¹⁶ За съжаление, към настоящия момент и тази практика не се спазва стриктно и се пренебрегва чрез използването на различни формулировки.¹⁷

II т. о., „смисълът на съдържанието на търговско дело по смисъла на чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК винаги се е извеждал от неговия предмет“ (т.е. от съдържанието на спорното материално право – бел. авт.). Както се установява от множеството цитирани дотук съдебни актове, ВКС не е склонен да се придържа неотклонно към този критерий.

¹⁶ Вж. изцяло в този смисъл Определение № 390/25.09.2012 г. по гр. д. № 184/2012 г. на ВКС, IV г. о.

¹⁷ Така от цитираното по-горе Определение № 71/14.02.2020 г. по т. д. № 525/2019 г. на ВКС, II т. о., се разбира, че макар и да е разгледан **в хода на търговско дело**, предявеният от търговска банка иск с претенция за обезщетяване на вреди, произтичащи от „дейността на синдик като орган на несъстоятелността“, **няма да бъде преквалифициран (експлицитно) в гражданско дело**. Освен това касационното обжалване е допуснато изцяло по търговскоправни въпроси (тълкуване на чл. 717н ТЗ), но „тъй като **не представлява търговски спор** (подч. авт.) по смисъла на чл. 365 ГПК, включително не и такъв за попълване на масата на несъстоятелността или установителен иск на кредитор съгласно чл. 365, т. 4 ГПК, и тъй като искът по чл. 663, ал. 3 ТЗ е „реципрочен“ на то-

От определянето на делото като „гражданско“ или „търговско“ в много случаи зависи дали същото ще бъде проведено двуйнстанционно, или триинстанционно. Следователно това определяне няма технически или деловоден характер, а има фундаментално значение за законосъобразното развитие на производството и за реализиране на правото на защита на страните. Това означа-

зи по чл. 441 ГПК за отговорността на съдебния изпълнител за вреди, доколкото производството по несъстоятелност в съответната фаза е по същността си универсално принудително изпълнение върху имуществото на длъжника“, в случая по това „търговско дело“ прагът за касационно обжалване на въззивното решение с оглед на цената на иска ще бъде 5000 лв. (като за „гражданско дело“ по смисъла на чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК – бел. авт.). Защо въпреки това делото продължава да се квалифицира като „търговско“, не се обяснява. Не се обяснява и защо, след като делото е допуснато до касационен контрол по поставени от касатора търговскоправни въпроси – свързани с приложението на чл. 717н ТЗ, – а при допускането до касация по подобни въпроси те следва да са били включени в предмета на спора според т. 1 от ТР № 1/19.02.2010 по т. д. № 1/2010 г. на ОСГТК, това дело ще бъде подложено на касация при прилагане на критериите за достъп на гражданските дела. Така се получава някакъв невъобразим хибрид – „търговско дело“, което се допуска до касационен контрол по правилата за „гражданското“. По този начин се губи обективната принадлежност на делото към едната или другата установена от законодателя група дела, тъй като за формално квалифицираното като търговско дело се прилагат критериите за касационна селекция, приложими за гражданско дело. Освен всичко посоченото определение изцяло противоречи на друг акт на същата колегия и отделение. Според Определение № 98/13.02.2014 г. по ч. т. д. № 362/2014 г. на ВКС, II т. о., „търговско може да бъде дело без значение от родовата му подсъдност и от това дали е разглеждано по реда на общия исков процес, или по реда на производството за разглеждане на търговски спорове“, а за допускането до касационно обжалване според праговете, установени в чл. 280, ал. 2 ГПК (сега ал. 3 – бел. авт.), меродавен е видът на делото. В разглеждания случай се установяват и други отклонения от установената съдебна практика: а) според Определение № 843/17.11.2014 г. по ч. т. д. № 3340/2014 г. на ВКС, I т. о., „констатацията, че спорът е разглеждан по реда на производството по търговски спорове вместо по общия исков ред, може да се разглежда като довод за допуснато процесуално нарушение, но не следва да се отразява на допустимостта на касационното обжалване“. В противоречие с тази практика в разглеждания случай именно подобна констатация е послужила като извод за допустимостта на касационното обжалване; б) в Определение № 657/8.10.2010 г. по т. д. № 310/2010 г. на ВКС, I т. о., изрично се посочва, че отговорността на синдика за вреди, произтичащи от упражняване на правомощията на правооцията му спрямо лице, което не е предявило своевременно вземанията си в качеството на кредитор, **подлежи на разглеждане като търговско, а не като гражданско дело.**

ва, че квалифицирането на делото като „гражданско“ или „търговско“ в хода на производството следва да е гарантирано от закона, да се стабилизира, а участието на страните и упражняването на правото им на защита при провеждането на тази квалификация е неотменимо тяхно право. На противоположното становище е текущата практика на ВКС, според която въпросът за определяне на вида на делото е единствено от компетентността на ВКС и тази квалификация може да бъде променена от този съд в хода на производството по допускане на въззивното решение до касационно обжалване в закрито съдебно заседание дори без да е налице искане за това от страните, без тази преквалификация да бъде отразявана в диспозитива на съдебен акт и без възможност от последващ съдебен контрол.¹⁸ Изводът, че действителната преценка дали делото е гражданско, или търговско, може ефективно, точно и законосъобразно да се осъществи едва в хода на произ-

¹⁸ Така Определение № 215/14.05.2016 г. по ч. т. д. № 998/2016 г. на ВКС, I т. о. Вероятно едно от най-крайните в това отношение е Определение № 606/22.10.2012 г. по ч. т. д. № 511/2012 г. на ВКС, I т. о., според което „самата сигнатура на делото (означението върху съдебното досие, че то е гражданско дело) не означава непременно, че в действителност същото не е търговско – предвид общоизвестното обстоятелство, че в Ботевградския районен съд няма обособена търговска колегия, а търговското отделение в Софийския окръжен съд е всъщност фирмено“. От този съдебен акт се налага изводът, че според ВКС първоинстанционните и въззивните съдилища не извършват действителна правна квалификация на въпроса за предмета, с който съдът може или вече е сезиран, а поставят проста сигнатура върху съдебното досие, от което не настъпват каквито и да е валидни правни последици. Отделно от това става ясно, че според ВКС тези съдилища не разполагат и с необходимия капацитет (компетентност) за валидно квалифициране на делата. В този аспект губи своя смисъл и презумпцията, че съдът познава закона. Сходен извод откриваме в Определение № 85/30.01.2015 г. по ч. т. д. № 175/2015 г. на ВКС, I т. о., според което: „...самото деловодно образуване и обозначаване (!) на делото касае единствено установения в даден съд (съобразно неговия ресурс) ред за разглеждане на правните спорове, с които е сезиран, **но не определя техния правен характер**“ (подч. авт.). Излиза, че нито законът, нито устройството на съдебната система към настоящия момент съдържат реални гаранции за своевременно законосъобразно определяне на „правния характер“ на делото. Ако това е така, какво да мислим за делата, чиито въззивни актове не се допускат до касационен контрол? Реализирано ли е в такива производства правото на защита на страните и установена ли е при тяхното провеждане истината, респ. – действителното правно положение?

водството по селекцията на касационната жалба, която се разглежда като неправораздавателна фаза от развитието на производството, в закрито съдебно заседание и без участието на страните, противоречи на описаните по-горе процесуални принципи.

II. Деликтната отговорност на синдика

Изследването на темата за отговорността на синдика в част от по-новата литература налага извода, че този въпрос е пренебрегван и подценяван. Така в обемния труд на Григор Григоров „Несъстоятелност“ на тази тема са отделени по-малко от две страници. Приблизително толкова е отделила на тази тема и Нели Маданска в монографичното си изследване „Синдикът в производството по несъстоятелност по ТЗ“. В труда си „Несъстоятелност по Търговския закон“ Витали Таджер е приключил темата с едно изречение, като просто е възпроизвел дословно чл. 663, ал. 3 ТЗ.¹⁹ В актуалната съдебна практика като че ли преобладава становището, че синдикът следва да отговаря неограничено пред всички лица, които претендират обезвреда от неправомерното упражняване на правомощията му – както според специалната хипотеза на чл. 663, ал. 3 ТЗ, така и по общата такава на чл. 45, ал. 1 ЗЗД. Подобен подход предполага разпоредбата на чл. 663, ал. 3 ТЗ да се разглежда като непълна или относително определена норма, но подобно становище не е обосновано подробно. Не се установява наличието на съдебен акт, в който чл. 663, ал. 3 ТЗ да е подложен на обстойно тълкуване в контекста на възприетите от производството по несъстоятелност принципи.

В настоящото изследване като аксиоматично се възприема становището, че търговското право има собствена, обособена област на правно регулиране, в която приложението на специалните търговскоправни норми изключва приложението на общите. Независимо от продължаващите дискусии²⁰, като аксиоматичен

¹⁹ Вж. **Григоров, Гр.** Несъстоятелност. С.: Сиби, 2017, 144–145; **Маданска, Н.** Синдикът в производството по несъстоятелност по ТЗ. С.: Сиела, 2016, 296–298; **Таджер, В.** Несъстоятелност по Търговския закон. С.: ИК „Труд и право“, 1996, с. 97.

²⁰ Вж. **Калайджиев, А.** Търговско право. Обща част. С.: ИК „Труд и право“, 2010, 25–26.

ще бъде възприет и възгледът, че обективното право на несъстоятелността, ситуирано в ТЗ, се разглежда като част от обективното търговско право.²¹ От тази изходна позиция правната регулация на синдика като орган на несъстоятелността ще бъде квалифицирана като търговскоправна, а институтът на синдика ще бъде разглеждан като търговскоправен институт.

В качеството му на орган на несъстоятелността синдикът притежава индивидуален правен статут, какъвто другите субекти не притежават. Чрез този правен статут са регламентирани две основни тематично обособени групи проблеми, свързани с правната индивидуализация на синдика като правен субект и предпоставките за извършване на правнорелевантни действия от него. Иманентна част от последните са и предпоставките за ангажирането на отговорността на синдика за противоправното осъществяване на тази дейност. Както правата, така и задълженията му са установени с императивни правни норми, които следва да се тълкуват стриктно.²² Налице е обособена система от правни норми, които регламентират правосубектността и правомощията му. Тази система е част от нормативния корпус на Търговския закон и е насочена единствено към регулирането на определен вид правоотношения. Затова и правилата, свързани с правния статут на синдика, и в частност неговата деликтна отговорност, притежават специален характер. Без индивидуализиращите този статут елементи няма да бъде налице синдик като орган на несъстоятелността, а наличието му предопределя прилагането на специалната деликтна отговорност и изключва общата деликтна отговорност. В този аспект се поставя въпросът дали синдикът е субект само на специалната деликтна отговорност, дали отговаря само спрямо посочените в чл. 663, ал. 3 ТЗ лица, или отговорността му за вредите, произтичащи от незаконосъобразно упражняване на правомощията му, може да бъде ангажирана от което и да е лице

²¹ Вж. в този смисъл **Герджиков, О.** Коментар на Търговския закон. Книга първа. С.: Софи-Р, 2000, с. 18.

²² В литературата се обосновават различни становища относно това дали уредбата на правомощията на синдика има изчерпателен, или неизчерпателен характер. В подкрепа на първия възглед вж. **Таджер, В.** Цит. съч., 94–95, а в подкрепа на втория възглед вж. **Григоров, Гр.** Цит. съч., с. 134.

на общото основание, установено в чл. 45, ал. 1 ЗЗД, в хода на гражданско дело. На този въпрос може да бъде даден законосъобразен отговор в контекста на вида и съдържанието на нормата, регламентираща отговорността на синдика, и с оглед на целта на закона.

Деликтната отговорност на синдика е установена с императивна, абсолютно определена норма (чл. 663, ал. 3 ТЗ). Тя предвижда, че синдикът носи деликтна отговорност за незаконсъобразното извършване само на действия, които законът или съдът са му вменили да извърши. В този аспект, когато причинява вреди, синдикът не просто нарушава общоустановената забрана да не се вреди другиму, а нарушава законосъобразното осъществяване на изрично вменените му правомощия. Нормата, регламентираща деликтната отговорност на синдика, е част от обективното право на несъстоятелността. Нито нейният фактически състав като цяло, нито негови отделни части може да бъдат привнесени в общия деликтен състав на чл. 45, ал. 1 ЗЗД. Докато този общ деликтен състав предвижда възникването на отговорност в тежест на всяко дееспособно физическо лице за вредите, които виновно е причинило другиму, деликтната отговорност на синдика изисква задължително наличието на неговия идентификационен правен статут като предпоставка за ангажирането на отговорността.

Ако приложим критериите, с чиято помощ се определя квалификацията на делото, в хода на което се реализира деликтната отговорност на синдика, ще бъде установено, че спорът черпи основанието си от Търговския закон и че разрешаването му е невъзможно без прилагането на този закон. Следователно спорът относно деликтната отговорност на синдика не може обосновано да бъде квалифициран като „граждански“ нито по основание, нито с оглед на правоприлагането. Фактът, че деликтната отговорност на синдика може да бъде квалифицирана като вид лична, гражданска (в широк смисъл), обезщетителна отговорност, наподобяваща по някои от признаците си отговорността за непозволено увреждане, не заличава специалния ѝ търговскоправен характер. Физическото лице – делинквент, по смисъла на чл. 45, ал. 1 ЗЗД е гражданскоправен субект, а синдикът – търговскоправен. Затова ангажирането на отговорността на последния за неправо-

мерното упражняване на неговите правомощия по съдебен ред може надлежно да бъде проведено само в търговско дело.

В материалноправен аспект общата деликтна отговорност по чл. 45, ал. 1 ЗЗД и специалната деликтна отговорност на синдика по чл. 663, ал. 3 ТЗ възникват при осъществяването на различни фактически състави. В този контекст и приложението на специалния фактически състав на чл. 663, ал. 3 ТЗ ще изключи приложението на общия, установен в чл. 45, ал. 1 и сл. ЗЗД.

Фактическият състав, от който възниква общата гражданскоправна деликтна отговорност по чл. 45, ал. 1 и сл. ЗЗД, включва наличието на поведение, противоправност, вина, вреди и причинна връзка между тях.²³ Тази гражданскоправна разпоредба изисква да е налице **каквото и да е правонарушение**, в резултат от което делинквентът причинява на кредитора на отговорността вреди. Следователно контекстът, в който гражданското право възприема правонарушението, е максимално разширен – такива характеристики би имало **всяко** противоправно действие. За разлика от общия състав, който се абстрахира от вида на правонарушението, подходът на ТЗ е правонарушението да бъде максимално конкретизирано и индивидуализирано. Уреждайки специалната деликтна отговорност на синдика, чл. 663, ал. 3 ТЗ изрично предвижда, че синдикът отговаря за причинените вреди „при осъществяване на правомощията му“. Следователно тази специална норма въвежда **квалифицирано съдържание на правонарушението** като основание за възникването на отговорността. Необходимо е не просто противоправно поведение, както изисква чл. 45, ал. 1 и сл. ЗЗД, а противоправно неспазване на правомощията на синдика, уредени изрично и изчерпателно от търговскоправните норми. Това налага при евентуално квалифициране на правонарушението на синдика съдът да може да използва само търговскоправната законодателна уредба и да осъществява търговско правораздаване. Този квалифициращ елемент има двояк смисъл. От една страна, той определя специалния характер на отговорността на синдика, а от друга – поставя нейните граници.

²³ Вж. **Голева, П.** Деликтно право. С.: Феня, 2007, с. 19; **Конов, Тр.** Основание на гражданската отговорност. С.: Регули, 2002, с. 50.

Следователно всички вреди, причинени от физическото лице **извън кръга на действията по упражняване на компетентостта му като синдик** (само като физическо лице), ще бъдат обект на общата гражданскоправна отговорност, и обратно – за причинените при осъществяването на правомощията му вреди на изброените в чл. 663, ал. 3 ТЗ лица синдикът ще отговаря само по реда на последната разпоредба.

Очевиден изглежда стремежът на законодателя не само да индивидуализира правонарушението, но и да ограничи кръга на субектите, които имат право да ангажират деликтната отговорност на синдика. Субект на отговорността е единият от органите на производството – синдикът, а оправомощени да я претендират са само определените изрично две групи участници в производството по несъстоятелност.²⁴ Търговският закон не съдържа каквито и да е указания, от които да се извлече възможност за разширително тълкуване на кръга на субектите, оправомощени да ангажират тази отговорност. На тълкуване би могло да се подложи само значението на използваното понятие „кредитори“, но това не променя характеристиките на разпоредбата. Разпоредбата е абсолютно определена, а изброяването – изчерпателно. Считам, че посредством това определяне на субектите, оправомощени да ангажират отговорността на синдика, е дефинирана и специална законова цел – отговорността на синдика като орган на несъстоятелността да бъде ясно ограничена до кръга на изброените лица. Целта на чл. 663, ал. 3 ТЗ е да бъдат парирани възможностите на различни лица да влияят недобросъвестно на производството по несъстоятелност. Следователно специалното деликтно правоотношение по ангажиране на отговорността на синдика за вредите, причинени при осъществяване на правомощията му, може да възникне и да се развие само между изчерпателно посочените в чл. 663, ал. 3 ТЗ субекти на това правоотношение.

Изричното изброяване на активно и пасивно легитимирани субекти на деликтната отговорност по чл. 663, ал. 3 ТЗ следва да се възприема като **изчерпателно**. Следователно спрямо трети

²⁴ За разликата между качествата „страни“ и „участници“ в производството по несъстоятелност вж. **Григоров, Гр.** Цит. съч., с. 66 и сл.

за производството лица синдикът не носи отговорност за вредите, причинени при осъществяване на правомощията му²⁵, а и според

²⁵ Вж. в този смисъл Определение № 454/12.07.2019 г. по т. д. № 5/2019 г. на Окръжния съд – Пазарджик (отм.). В хода на това производство ищцата, която е била член на съвета на директорите на неплатежоспособното дружество длъжник, респ. трето за производството по несъстоятелност лице, е поддържала, че синдикът на това дружество ѝ дължи обезщетение за причинени при упражняване на правомощията му неимуществени вреди на основание чл. 45, ал. 1 ЗЗД. Този иск е бил квалифициран като недопустим от компетентния съд. Парадоксалното е, че макар цитираното определение да е добре мотивирано и макар в него подробно да са анализирани съставите, предметният и субектният обхват както на специалната, така и на общата деликтна норма, то впоследствие е било отменено с Определение № 2/6.01.2020 г. по в. ч. т. д. № 798/2019 г. на Пловдивския апелативен съд. В отменителното определение се използва аргументът, че синдикът не е „недосегаем“ и поради това специалната му отговорност може да бъде ангажирана по общия ред на чл. 45, ал. 1 ЗЗД от неучастващо в производството по несъстоятелност лице?! Правнологически мотиви за реализирането на описаната възможност от Пловдивския апелативен съд не са приведени, но прави впечатление, че в случая съдът не разграничава специалната правосубектност на синдика като орган на несъстоятелността от общата правосубектност на физическото лице, което упражнява правомощията на синдик. Затова в разглеждания отменителен акт съдът използва термина „в лично качество“ както като означение на синдика като орган на несъстоятелността, така и като означение на физическото лице. Според този съд „няма разумна причина да се изключи възможността на едно лице, което твърди да е било увредено от синдика на един несъстоятелен длъжник при твърдени извършени незаконосъобразни противоправни действия, да потърси репарация на претърпените вреди“. Следователно установява се, че изводите на съда не се основават на анализа на приложимите норми, а на една предпоставена представа за „разумна причинност“, чиито елементи остават неизяснени. Вместо мотиви съдът е препратил към други съдебни актове. От единия от тях – Определение № 628/19.05.2011 г. по гр. д. № 328/2011 г. на ВКС, III г. о., се установява ангажиране на деликтната отговорност на синдика от управителя на търговското дружество длъжник с твърдение за причинени неимуществени вреди – болки и страдания, в резултат на действие на синдика в хода на упражняването на правомощията му, на основание чл. 45, ал. 1 ЗЗД. В хода на това дело ищцът е обосновал настъпването на вредите – болки и страдания, в резултат от поставяне на допълнителен катинар на вратата на имота, в който се е помещавало предприятието на длъжника. Синдикът е установил, че поставянето на този катинар му е възложено от съда по несъстоятелността, но това не е попречило искът да продължи своя път като допустим от инстанция в инстанция. Именно обстоятелството, че този иск не е квалифициран като недопустим, а е разглеждана неговата основателност, е установил Пловдивският апелативен съд с позоваването си на цитираното опре-

закона интересите на третите лица са ирелевантни за развитието на производството по несъстоятелност. Законодателят съзнателно е ограничил възможността на подобни трети лица да ангажират деликтната отговорност на синдика в контекста на разпоредбата на чл. 607, ал. 2 ТЗ, според която „в производството по несъстоятелност **се вземат предвид** (подч. авт.) интересите на длъжника, кредиторите и неговите работници“.

Законът посочва изрично юридическите факти, чието осъществяване следва да обуслови възникването на деликтната отговорност на синдика. Квалифицираната правосубектност на длъжника на отговорността, изброените изчерпателно кредитори на отговорността, както и юридическият факт, който обуславя нейното възникване, са правноиндивидуализиращите белези, които я отличават от всички останали видове гражданска деликтна отговорност.

Изчерпателният характер на разпоредбата на чл. 663, ал. 3 ТЗ изключва възможността отговорността на синдика да бъде ангажирана за вредите, причинени от законосъобразното упражняване на дейността му или спрямо трети лица по общия деликтен състав на чл. 45, ал. 1 ЗЗД. Ако се приеме обратното, това означава да бъдат заличени и смисълът, и нормативната цел на чл. 663, ал. 3 ТЗ. Наред с това деликтната отговорност на синдика, вместо да бъде ограничена, каквато е установимата цел на законодателя, би била недопустимо **дублирана**. За едни и същи действия, осъществени в хода на упражняването на правомощията му, синдикът би отговарял на две различни основания и в хода на две раз-

деление. Според приведената логика, след като някой е пожелал, не е налице нито нормативна, нито съдопроизводствена пречка с подобни искове да се ангажират вниманието, усилията и средствата на синдиците дори когато те изпълняват законосъобразно указание на съда по несъстоятелността. Буди недоумение не само обстоятелството, че подобни искове и образуваните въз основа на тях дела се представят от апелативен съд като аргументи за допустимостта на възможността отговорността на синдика да бъде ангажирана на основание чл. 45, ал. 1 ЗЗД, но и като примери за упражняване на процесуални права в съответствие с добросъвестността и съобразно добрите нрави по смисъла на чл. 3 ГПК. Защо подобни производства не се квалифицират като недопустим опит за въздействие върху законосъобразния ход на производството по несъстоятелност, не става ясно.

лични производства. Това би довело до миниране на законосъобразното развитие на производството по несъстоятелност и би открило възможност пред трети за производството лица да злоупотребяват с ангажирането на отговорността на синдика, превръщайки го в мишена на недобросъвестни процесуални действия по смисъла на чл. 3 ГПК.

Сравнението между съставите на чл. 45, ал. 1 ЗЗД и на чл. 663, ал. 3 ТЗ налага извода, че в основата на двете разпоредби са поставени различни предпоставки:

а) в хипотезата на чл. 45, ал. 1 ЗЗД на преден план излиза **противоправният резултат** – причинените вреди. Белезите на противоправното поведение, които обуславят настъпването на този резултат, са изцяло negliжирани от закона.²⁶ В съдебната практика по чл. 45, ал. 1 ЗЗД често се отбелязва, че след като е установено причиняването на вреда, е налице противоправен резултат, а след като е предизвикан такъв резултат, то и поведението, което го е предизвикало, също трябва да бъде квалифицирано като противоправно. Затова някои автори го определят като правонарушение, което се определя от самото настъпване на противоправния резултат²⁷;

б) обратно – в хипотезата на чл. 663, ал. 3 ТЗ правна релевантност притежава **противоправността на поведението** на синдика, изразяващо се в конкретно нарушение при осъществяване на правомощията му. Затова в хода на производство, образувано на това основание, следва задължително да бъде установено незаконосъобразно упражняване на неговите правомощия.

В случай че бъде прието за допустимо отговорността на синдика да бъде ангажирана спрямо което и да е трето лице в съответствие с фактическия състав на чл. 45, ал. 1 ЗЗД, се налага изводът, че съдът ще прилага общите правила, приложими за деликта. Така на преден план ще бъде поставено обстоятелството дали са причинени вреди – **противоправността на резултата**, а не как точно синдикът е упражнявал своите правомощия и налице ли е причинна връзка между това упражняване и причиняването на

²⁶ Вж. повече за това у Конов, Тр. Цит. съч., с. 55 и сл.

²⁷ Пак там, с. 55.

вредите – **противоправността на поведението**. По този начин отговорността на синдика ще бъде поставена в нов правнологически континуум, диаметрално различаващ се от първоначално установения от ТЗ, свързващ отговорността на синдика за вреди с ненадлежащото упражняване на правомощията му.

Според чл. 621а, ал. 2, т. 1 ТЗ исковите срещу синдика на основание чл. 663, ал. 2–3 ТЗ, независимо от това дали към момента на предявяването им производството е висящо, или приключило, са подсъдни на съда по несъстоятелността, без тази подсъдност да може да бъде променяна по съгласие на участващите лица. Приведената разпоредба съдържа още едно категорично нормативно указание за органичната връзка между деликтната отговорност на синдика и търговскоправната регламентация. Чрез специалната императивна разпоредба на чл. 621а, ал. 2, т. 1 ТЗ законодателят придава като специална компетентност на съда по несъстоятелността да се произнеса относно деликтната отговорност на синдика за вреди, причинени при осъществяването на правомощията му. Да се образува в едни случаи гражданско, а в други – търговско дело, като това дело се разглежда от съда по несъстоятелността, но и от общите съдилища, единствено с оглед на твърдението в исковата молба дали страната е част, или не е част от кредиторите по несъстоятелността, изглежда абсурдна идея. От това би следвало, че видът на делото не зависи от спорното материално право, а единствено от качеството на страна по спора, и то от преходно нейно качество.

III. За правоприлагането по аналогия при ангажиране на деликтната отговорност на синдика

Правният институт на аналогията е средство за отстраняване на празнотите в правото. В литературата ясно се отбелязва, че тези празноти може да са както непреднамерено съществуващи, така и преднамерено създадени от законодателя.²⁸ Последните не се нуждаят от попълване. Преднамерено създаденото от законодателя ограничение не представлява непълнота, която да бъде запъл-

²⁸ Вж. **Ташев, Р.** Аналогията като правен институт и средство за юридическо аргументиране. – Норма, 2013, № 4, с. 4.

вана чрез прилагането на аналогията. Празнотата предполага непреднамерено съществуваща липса на нормативна регулация на конкретни правоотношения. Аналогията би могла да се използва като допустимо средство за отстраняването на подобна празнота. Това се постига чрез извличане на нова правна норма на базата на съществуващата аналогична такава, уреждаща сходни правоотношения.²⁹ В правната теория се отбелязва, че новата правна норма, създадена в резултат от правоприлагането по аналогия, има само временен, оперативен характер и е валидна само ако съдията е спазил логическите и правните правила за формиране на аналогичната правна норма.³⁰ Предпоставките и начинът на прилагането на този институт са уредени ясно от закона. Според чл. 46, ал. 2 ЗНА: „когато нормативният акт е непълен, за неуредените от него случаи се прилагат разпоредбите, които се отнасят до подобни случаи, но ако това отговаря на целта на акта“. Следователно законът изисква изпълнението на няколко императивни предпоставки за точното прилагане на аналогията:

а) Преди всичко, следва надлежно да бъде установено, че приложимият нормативен акт е **непълен**. Това би означавало съдът да установи категорично, че **липсва** правна норма, която да регулира спорното правоотношение. При тълкуването на разпоредбата на чл. 663, ал. 3 ТЗ не се откриват такива недостатъци. Граматическото, логическото и систематичното ѝ тълкуване установяват, че тя е специална, императивна и абсолютно определена и не се нуждае нито от заместваща я норма, нито от допълнителна конкретизация, нито от допълване. Правилото за поведение, установено в нея, е текстуално изцяло изразено и затова нормата може да се прилага самостоятелно, без необходимост от конкретизиращо, допълващо или корективно тълкуване. Обстоятелството, че чрез нея се изключва специалната деликтна отговорност на синдика спрямо трети за производството по несъстоятелност лица, не означава наличие на непреднамерено съществуваща

²⁹ В хода на настоящото изследване се установява единствено дали са налице предвидените от закона предпоставки деликтната отговорност на синдика да бъде разширена чрез прилагането на аналогия на закона.

³⁰ **Ташев Р.** Аналогията като правен институт..., с. 6.

празнота в закона по смисъла, установен по-горе, а на преднамерено създадена от законодателя такава. В чл. 663, ал. 3 ТЗ не се открива нито експлицитно, нито имплицитно препращане към чл. 45, ал. 1 ЗЗД. Разпоредбата на чл. 663, ал. 3 ТЗ следва да се прилага стриктно, тъй като начинът на нейното формулиране изключва съобразяването на съдържащото се в нея правило за поведение с една или друга хипотеза. Тя е с тясно, но конкретно съдържание, което отрича прилагането на алтернативни хипотези. Приема се, че подобни норми не се нуждаят от допълване, защото при тях се прилага правилото, че след като разпоредбата изрично потвърждава нещо, тя същевременно отрича неговата противоположност.³¹ В този смисъл приложението на фактическия състав на чл. 663, ал. 3 ТЗ изключва по абсолютен начин приложението на фактическия състав на чл. 45, ал. 1 ЗЗД. Техните състави не може да бъдат и „комбинирани“ чрез заемането на елементи един от друг. В противен случай би се получил недопустим за правото хибрид. В обратен смисъл е цитираната по-горе практика, която предлага изключенията изрично от чл. 663, ал. 3 ТЗ трети лица да може да ангажират деликтната отговорност на синдика по общия ред на чл. 45, ал. 1 ЗЗД, но не за действия, извършени от последния като физическо лице, а за вредите, причинени в резултат от упражняването на дейността му като орган на несъстоятелността. Както беше посочено по-горе, в някои случаи това разширяване на отговорността на синдика се извлича по аналогия от чл. 441, ал. 1 ГПК. Така на основата на тази разпоредба се създава нова правна норма, в която по недопустим начин се смесват елементите от фактическия състав на специалната деликтна търговскоправна отговорност на синдика и на общата гражданскоправна отговорност. В противоречие с цитираните правила се създава ново правило за поведение, което да бъде приложено в един или в друг случай – *ad hoc*.

б) Второто условие за законосъобразното прилагане на аналогията, установено в чл. 46, ал. 2 ЗНА, е съдът да определи конкретно целта на закона и да установи, че подобно използване на аналогията отговаря на целта на закона. Това означава, че ако

³¹ Карбоние, Ж. Гражданско право. Въведение. С.: ЛИК, 1999, с. 305.

т.нар. ясна норма има очевидно различна цел в сравнение с неясната, аналогията е неприложима. В хипотезата на производството по несъстоятелност установяването на целта е лесно осъществимо, доколкото законодателят в чл. 607 ТЗ е определил основните цели и приоритети на това производство. В ал. 2 на чл. 607 ТЗ, наименуван „Цел на производството“, изрично се посочва, че „в производството по несъстоятелност се вземат предвид интересите на кредиторите, длъжника и неговите работници“. Последните също са част от по-общото понятие за кредитори на длъжника. Очевидно е, че законът експлицитно ограничава кръга на лицата, чиито интереси следва да бъдат взети предвид в хода на производството. Следователно може да се каже, че това специално производство охранява най-вече интересите на кредиторите и на длъжника. Това са и лицата, оправомощени от чл. 663, ал. 3 ТЗ да ангажират деликтната отговорност на синдика за неправомерното упражняване на правомощията му.

Сравнението между начина, по който са формулирани чл. 663, ал. 3 ТЗ и чл. 441, ал. 1 ГПК, установява **различната цел** на тези две разпоредби. Първата разпоредба разкрива намерението на законодателя да **ограничи** отговорността на синдика за вредите, причинени в хода на упражняване на правомощията му в субектно и в предметно отношение. Разпоредбата на чл. 621а, ал. 2, т. 1 ТЗ затвърждава тази ограниченост, като предоставя споровете, свързани с ангажирането на отговорността на синдика, само в компетентността на съда по несъстоятелността. За разлика от приведената разпоредба чл. 441, ал. 1 ГПК въвежда режим на неограничена деликтна отговорност в тежест на частния съдебен изпълнител при условията на чл. 45 ЗЗД, към който изрично препраща. Следователно целите на двете разпоредби са противоположни и нито една от тях не може да служи като основа за прилагане по аналогия на другата. В този контекст постановката, че искът по чл. 663, ал. 3 ТЗ „е реципрочен“ на този по чл. 441 ГПК за отговорността на съдебния изпълнител за вреди“, както е приел съставът на ВКС в цитираното по-горе Определение № 71/14.02.2020 г. по т. д. № 525/2019 г. на ВКС, II т. о., е в пълно противоречие с изложените правила. С налагането на сходството между чл. 441 ГПК и чл. 663, ал. 3 ТЗ като нещо самоочевидно,

ненуждаещо се от обосноваване, се нарушава приложимият за правоприлагането по аналогия ред, установен в чл. 46, ал. 2 ЗНА. Изводът, че освен изрично посочените в чл. 663, ал. 3 ТЗ лица всички останали също могат да ангажират деликтната отговорност на синдика, би обезсмислил тази разпоредба и би разширил обхвата на отговорността до предели, каквито не се предвиждат от специалната норма.

в) Следващото установено от закона изискване за правомерното прилагане на аналогията е съдът да издири „разпоредбите, които се отнасят до подобни случаи“, т.е. след като е констатирал нормативната празнота, съдът следва да обоснове съдържателната аналогия между неуредения случай и уредения аналогичен такъв. Това предполага всяка от двете хипотези да бъде осмислена в присъщия ѝ контекст.

г) Само след като убедително установи, че целта на липсващата, респ. неясна норма не противоречи на целта на наличната/ясната подобна такава, съдът може да приложи аналогията, респ. да създаде аналогична норма и да я приложи за неуредения случай.

Това означава, че съдът не може законосъобразно да приложи аналогията, без да спази процедурата, регламентирана в чл. 46, ал. 2 ЗНА, без да обоснове наличието на празнота в закона; без да обосновава съдържателното и целево сходство между липсващата/неясната и наличната/ясната норма. Правоприлагането по аналогия не е допустимо за допълването на изчерпателни, абсолютно определени специални текстове. Тълкуването по аналогия на свой ред винаги довежда до разширително тълкуване, което пък е допустимо само в определен брой случаи.³² В този контекст може да се приеме, че след като законът със специалната, абсолютно определена норма на чл. 663, ал. 3 ТЗ определя изрично кои точно лица могат да ангажират деликтната отговорност на синдика за неправомерното упражняване на правомощията му, от това не може да се изведе правилото, че и всички непосочени лица могат да ангажират тази отговорност на синдика, само че по реда на чл. 45, ал. 1 ЗЗД.

³² Вж. **Ташев, Р.** Аналогията като правен институт..., с. 5.

Според изложеното кратките отговори на поставените в началото въпроси биха добили следния вид:

а) деликтната отговорност на синдика за вредите, причинени при осъществяване на правомощията му, попада в регулативното поле на Търговския закон и поради това за ангажирането ѝ по съдебен ред следва да бъде образувано търговско дело. Най-точният критерий за определяне на вида на делото е материалноправният;

б) разпоредбата на чл. 663, ал. 3 ТЗ изрично предвижда, че синдикът отговаря за причинените вреди „при осъществяване на правомощията му“. Специалната правосубектност на длъжника на отговорността, изброените кредитори на отговорността, както и юридическият факт, който обуславя нейното възникване, са правноиндивидуализиращи белези, които я отличават от всички останали видове гражданска деликтна отговорност и изключват смесването ѝ с тях;

в) отговорността на синдика е пълно и изчерпателно уредена в контекста на специална цел и спрямо нея е недопустимо правоприлагането по аналогия, включително и чрез използването на правилата, установени в чл. 441 ГПК за деликтната отговорност на частния съдебен изпълнител;

г) не са налице нормативни основания деликтната отговорност на синдика да бъде разграничена на два успоредно приложими режима – търговскоправен и гражданскоправен, в зависимост от вида на лицата, които ангажират отговорността.

Всички изложени съображения подлежат на развитие и усъвършенстване в контекста на еволюцията на практиката и на противостояща им доктринална аргументация.